

Õiguskantsler

Kadri Nõmm
Riigikohus
kantselei@riigikohus.ee

Teie 13.05.2020 nr 5-20-5/2

Meie 04.06.2020 nr 9-2/200972/2003298

**Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 5-20-5
KarS § 422 lg 2 p 1 põhiseaduspärasus**

Austatud Riigikohtu esimees

Palusite õiguskantsleri arvamust põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse asjas, mis puudutab karistusseadustiku (KarS) § 422 lõike 2 punkti 1 sanktsiooni põhiseaduspärasust.

Leian, et KarS § 422 lg 2 p 1 ei ole asjassepuutuv norm ja konkreetne normikontroll ei ole seega lubatav.

I. Asjaolude lühikirjeldus ja asjakohased sätted

1. Vaidlustatud asjas mõisteti süüdistatav Viru Maakohtus süüdi KarS § 422 lg 2 p 1 alusel sõidukijuhi poolt liiklusnõuete ja sõiduki käitusnõuete rikkumise eest, kui sellega on ettevaatamatusel tekitatud inimesele raske tervisekahjustus või põhjustatud inimese surm (konkreetsel juhul oli tagajärjeks inimese surm). Tegu vastas KarS § 422 lg 2 punktis 1 sätestatud kvalifitseerivale tunnusele – tegu pandi toime joobeseisundis. Karistuseks mõisteti 5 aastat vangistust.

2. Tartu Ringkonnakohus tühistas maakohtu otsuse, tunnistas KarS § 422 lg 2 p 1 sanktsiooni põhiseadusega vastuolus olevaks ja edastas sellest tulenevalt kohtuotsuse Riigikohtule. Ringkonnakohus tegi tühistatud osas uue otsuse, millega mõistis KarS § 422 lg 2 p 1 kohaselt süüalusele karistuseks 4 aastat ja 6 kuud vangistust.

3. Karistusseadustiku asjakohased sätted:

§ 422. Sõidukijuhi poolt liiklusnõuete ja sõiduki käitusnõuete rikkumine

(1) Mootor-, õhu- või veesõiduki, maastikusõiduki või trammi või raudteeveeremi juhi poolt liiklus- või käitusnõuete rikkumise eest, kui sellega on ettevaatamatusel tekitatud inimesele raske tervisekahjustus või põhjustatud inimese surm, – karistatakse kuni viieaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui:

1) see on toime pandud joobeseisundis või

2) sellega on põhjustatud kahe või enama inimese surm, – karistatakse kolme- kuni kaheteistaastase vangistusega.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

§ 61. Karistuse kohaldamine alla alammäära

(1) Erandlikke asjaolusid arvestades võib kohus või kohtuväline menetleja kohaldada karistust alla seaduses sätestatud alammäära.

§ 73. Karistusest tingimisi vabastamine

(1) Kui kohus, arvestades kuriteo toimepanemise asjaolusid ja süüdlase isikut, leiab, et mõistetud tähtajalise vangistuse ärakandmine või rahalise karistuse tasumine süüdlase poolt ei ole otstarbekas, võib ta määrata, et süüdlase suhtes jäetakse karistus täielikult või osaliselt tingimisi kohaldamata. Karistuse võib täielikult jätta tingimisi kohaldamata, kui käesoleva seadustiku eriosast ei tulene teisiti. Jättes karistuse tingimisi kohaldamata, ei pöörata mõistetud karistust täielikult või osaliselt täitmisele, kui süüdlane ei pane kohtu määratud katseajal toime uut tahtlikku kuritegu ning käesoleva paragrahvi lõigetest 4 ja 5 ei tulene teisiti.

§ 74. Karistusest tingimisi vabastamine süüdlase allutamisega käitumiskontrollile

(1) Kui kohus, arvestades kuriteo toimepanemise asjaolusid ja süüdlase isikut, leiab, et mõistetud tähtajalise vangistuse ärakandmine süüdlase poolt ei ole otstarbekas, võib ta määrata, et süüdlase suhtes jäetakse vangistus täielikult või osaliselt tingimisi kohaldamata. Karistuse võib täielikult jätta tingimisi kohaldamata, kui käesoleva seadustiku eriosast ei tulene teisiti. Jättes karistuse tingimisi kohaldamata, ei pöörata mõistetud karistust täielikult või osaliselt täitmisele, kui süüdlane ei pane kohtu määratud katseajal toime uut kuritegu, täidab talle katseajaks kooskõlas käesoleva seadustiku §-ga 75 pandud kontrollnõudeid ja kohustusi ning käesoleva paragrahvi lõigetest 4–6 ei tulene teisiti.

II. Normikontrolli lubatavus – vaidlustatud sätte asjassepuutuvus

4. [Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse](#) § 14 lõike 2 kohaselt peab säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. See tähendab, et kohus peaks asja lahendades asjassepuutuva normi põhiseadusele mittevastavuse korral otsustama teisiti kui põhiseadusele vastavuse korral (RKPJKo 03.07.2008, nr [3-4-1-9-08](#), p 16).

5. Karistusõigusliku normi asjassepuutuvuse üle otsustamisel tuleb arvesse võtta, et karistuseadustiku üld- ja eriosa moodustavad terviku. Eriosa paragrahvis või selle lõikes ette nähtud karistuse põhiseadusele vastavust saab kontrollida üksnes juhul, kui kriminaalasjas ei saa kohaldada mõnd üldosas sätestatud leevendavat regulatsiooni, mis annab võimaluse mõista sanktsiooni alammääras sätestatud kergem karistus ja mille kohaldamisel mõistetav karistus oleks kohtu hinnangul õige (RKPJKo 25.11.2003, nr [3-4-1-9-03](#), p 13). Üldosa sätted avardavad kohtuniku otsustusulatust süüdlase karistamisel.

6. Seega saaks KarS § 422 lg 2 p 1 sanktsiooni praegusel juhul käsitada asjassepuutuva sättena PSJKS § 14 lg 2 esimese lause tähenduses üksnes tingimusel, et ilma seda sanktsiooni põhiseadusvastaseks tunnistamata ei oleks võimalik mõista süüdistatavale 4 aasta ja 6 kuu pikkust vangistust.

7. Üldosas sätestatud leevendava regulatsioonina tuleb kõne alla KarS § 61 lg 1, mille kohaselt võib kohus erandlikke asjaolusid arvestades kohaldada karistust alla seaduses sätestatud alammäära. Seadus ei kirjuta ette, mis laadi peavad olema erandlikud asjaolud. Need võivad puudutada süüdlase isikut või süüdlase käitumist pärast süüte toimepanemist. Samuti on

kohtupraktikas loetud erandlikeks asjaoludeks süüdlase alaealisust, süüdlase kergelt vaimset alaarengut, suurt vanusevahet teise kohtualusega jne (Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne, 2015). Nende erandlike asjaolude olemasolu või puudumine tuleb tuvastada kriminaalmenetluse käigus. Selles osas tuleb normi asjassepuutuvuse hindamisel lähtuda kohtu antud hinnangust faktiliste asjaolude olemasolule või puudumisele. Praegusel juhul ei olnud kohtul vaja kaaluda, kas karistust tuleks kohaldada alla seaduses sätestatud alammäära, kuna kohtu poolt õigeks peetav karistus jäi seaduses selle teo eest ette nähtud karistuse raamidesse. Tegelikult ei pidanud kohus vajalikuks määrata karistust isegi ettenähtud karistuse alammääras, vaid aasta ja kuus kuud üle alammäära.

8. Kui KarS § 422 lg 2 p 1 sätestatud karistusraamidesse jääv karistus mõistetakse alammääras või alammäärale lähedal, siis on võimalik jätta karistus ka tingimisi täitmisele pööramata (KarS § 73 või § 74 alusel). Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktika kohaselt tuleb nimetatud sätteid tõlgendada nii, et karistusest tingimisi vabastatu katseaeg peab olema mõistatud vangistusest pikem (RKKKo 26.11.2007, nr [3-1-1-59-07](#), p 13). Kui karistus jäetakse tingimisi täitmisele pööramata, on KarS § 73 lg 3 kohaselt katseaja pikkus üks kuni viis aastat, KarS § 74 kohaselt on katseaja pikkus aga kuus kuud kuni viis aastat (KarS § 74 lg 3). Praegusel juhul leidis kohus, et karistusest tingimisi vabastamine ei olnud põhjendatud.

9. Kui kohus oleks leidnud, et KarS § 422 lg 2 p 1 sätestatud sanktsioon on kooskõlas põhiseadusega, oleks kohus pidanud mõistma süüdistatavale vanglakaristuse vahemikus 3–12 aastat. Tartu Ringkonnakohtu mõistis karistuseks 4 aastat ja 6 kuud vangistust, mis tähendab, et kehtivad karistusraamid võimaldasid kohtul mõista konkreetsel juhul õigena tunduva karistuse.

10. Seega ei ole KarS § 422 lg 2 p 1 asjassepuutuv ja Tartu Ringkonnakohtu taotlus ei ole lubatav – puudub alus vaidlusaluse normi põhiseaduspärasuse hindamiseks.

III. Normikontrolli põhjendatus

11. Kuna KarS § 422 lg 2 p 1 ei ole praegusel juhul asjakohane norm, ei ole konkreetne normikontroll põhjendatud.

12. Kui leida, et viidatud säte on siiski asjakohane, siis ei ole kahtlust normi legitiimses eesmärgis, karistusnormi sobivuses, vajalikkuses ega ka proportsionaalsuses, kuna Riigikogul on karistusõigusega kaitstud hüvede määratlemisel ja karistuse piiride kujundamisel avar otsustusruum (RKPJKo 25.11.2003, nr [3-4-1-9-03](#), p 21). Seega on põhiseadusega vastuolus üksnes niisugune materiaalse karistusõiguse säte, mida ei ole kuidagi võimalik põhjendada kaitstava õigushüve väärtusega. Praegusel juhul on karistusnormi eesmärk liiklusohutuse tagamine ning inimeste elu ja tervise kaitse.

13. Joobeseisundis toime pandud liikluskuritegude eest kehtestatud kõrgemad karistusmäärad on [karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskirja](#) kohaselt Riigikogu teadlik kriminaalpoliitiline valik.

14. Karistust kohaldatakse ennekõike isiku süüst lähtudes (KarS § 56 lg 1). Süüpehime järele tuleb isikut karistada vastavalt tema teo raskusele ja süü suurusele, seejuures arvesse võttes nii kergendavaid kui ka raskendavaid asjaolusid. Peale selle tuleb hinnata ka üld- ning eripreventiivseid kaalutlusi. Karistus peab arvestama ka rünnatud õigushüvede tähtsust ning ründe olemust ja intensiivsust. KarS § 422 lg 2 p 1 sanktsiooni mõõdukust (abstraktselt) hinnates ei saa

kõrvale jätta ka KarS § 61 lõikes 1 sätestatud võimalust määrata erandlikke asjaolusid arvestades karistus alla seaduses sätestatud alammäära. Samuti on võimalik KarS §-de 73 ja 74 kohaselt süüdlane mõistetud karistusest täielikult või osaliselt tingimisi vabastada.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Marju Agarmaa 693 8447
Marju.Agarmaa@oiguskantsler.ee